

Hizkuntza portaeren motibo subjeliboez hausnarketa

Nekane Arratibel (narratibel@mondragon.edu),
Asier Irizar (airizar@mondragon.edu)
eta Joxpi Irastortza (jiirastorza@mondragon.edu)
Mondragon Unibertsitatea. HUHEZI.

Sarrera-data: 2016-09-13 | Onartze-data: 2016-10-06

Laburpena. Norbanakoaren jarrerak eta motiboez zeresan handia dute portaera linguistikoei dagokienez, baina inguruaren/gizartearen eraginak ere badu zeresanik arlo horretan. Hori dela eta, euskararen normalizazioari begira, behetik gorako prozesuekin batera, goitik beherako prozesuak ere beharrezkoak dira. Kontua ez da “ni” eta “gizartea”, baizik eta “gu”, barruak eta kanpoak bat egingo duten espazioa. Ildo horretatik euskararen inguruan diskurtso berri bat eraikitzeko beharraz hitz egiten da, berdintasunetik abiatuta eraikitako diskurtsoa, baina ba al dago horretarako baldintzarik? Zer ulertzen dugu berdintasunaren diskurtsoaz? • **Hitz gakoak:** *jarrerak, portaera linguistikoa, motibo subjektiboak, berdintasun diskurtsoa.*

Abstract. Individual attitudes and motivations can have a lot to do with language behaviours, but the influence of the environment/society also has a lot to do with this area. That is why as far as the normalisation of Basque is concerned, together with the bottom-up processes, top-down processes are also necessary. It is not a matter of “me” and “society”, but of “us”, the space produced by the inside and the outside. In that respect, one speaks of the need to build a new discourse with respect to Basque, a discourse built on the starting point of equality, but are there any conditions for that? What do we understand by the discourse of equality? • **Key words:** *attitudes, language behaviour, subjective motivations, equality discourse.*

Gipuzkoako 2.000 biztanle inguruko herria, 2.001ean haurren arteko kale-erabilera ia %100 zuena, 2.011n %85 ingurukoa zuen. Herrian D eredua besterik ez. Gazteen arteko ezagutza, ia %100ekoa. Ba al da portaera horretarako motibo subjektiborik?

Bizkaia erdialdeko 15.000 biztanle inguruko herri bateko mendialdeko auzo isolatu samar bat. Herriko erabilera, %25 ingurukoa; auzokoa, %100ekoa. Bi etorkin azaldu ziren duela bost urte auzora bizitzera. Erabileraren datua ez da aldatu. Etorkinek euskaraz dihardute auzoko gainerakoekin. Ba al dute portaera horretarako motibo subjektiborik?

Arabako hiriburuko familia bat, hirugarren belaunaldia Araban, Espainiako erkidego batetik etorriak. Hirugarren belaunaldikoei, erdaldun elebakarrak, arrotz eta bitxi egiten zaie auzoko beste guraso batzuek euskaraz hitz egitea seme-alabei. Ba al dute horretarako motibo subjektiborik?

HUHEZI... unibertso osoa euskalduna. Ikasketen plangintza, %80 euskaraz. Azken neurketaren arabera, erabilera %50-%60 artean. Gure ikasleek ba al dute horretarako motibo subjektiborik?

Azken urteetako azterketek argi erakusten dituzte hainbat datu, orain arte egindako politikek ahalbidetu dutena ziurrenik, eta ustez oinarrizko egitura sendotuko zutelakoan, bestelako emaitzak iradoki zitzaketanak. Eskoletan azken 40 urtean izan den bilakaera kontuan izanik, inoizko euskaldun eskolatu gehien dago gaur egun, eta hitz egiteko gaitasun erlatiboa %35-45 artekoa da, aitortutako datuen arabera.

Erabilera ez dator bat, ordea, proportzio horiekin, eta bada beste datu bat asaldagarria dena, izan ere oraindik ere gazteen artean (ARRUE, 2012), ia erdiek (%45) ez dute atxikimendurik euskararekiko. Are gehiago, Xabier Erizerenⁱ idazkian adierazten denaren arabera, EAEko DBH2ko ikasleek gustukoago dute gaztelania (%71) euskara baino (%55). Ziurrenik ez da halako daturik izango ez Boutaumanen (Frantzia), ez Southamptomen (Britainia Handia), ezta Livornon (Italia) ere.

Beste datu esanguratsu bat (eta era berean, kezkarria) ere azaltzen da behin eta berriz, bai azterketetan eta baita hedabideetako diskurtsoetan ere, jarrerarena. Hainbat tokitan baldintza dezake esku-hartzea, batez ere euskaldunen dentsitatea apala den lurraldeetan, hor beste zenbait kanpo-faktoreren indarra askoz handiagoa baita. Kanpo-faktoreak diogu, eta ez motibo subjektiboak.

**Bizkaia
erdialdeko
15.000 biztanle
inguruko herri
bateko
mendialdeko
auzo isolatu
samar bat.
Herriko
erabilera, %25
ingurukoa;
auzokoa,
%100ekoa. Bi
etorkin azaldu
ziren duela bost
urte auzora
bizitzera.
Erabileraren
datua ez da
aldatu. Etorkinek
euskaraz
dihardute auzoko
gainerakoekin.
Ba al dute
portaera
horretarako
motibo
subjektiborik?**

**Erabilera ez
dator bat, ordea,
proportzio
horiekin, eta
bada beste datu
bat asaldagarria
dena, izan ere
oraindik ere
gazteen artean
(ARRUE, 2012),
ia erdiek (%45)
ez dute
atxikimendurik
euskararekiko.**

Herritarren artean euskaraz egiten jakin arren, ez erabiltzeagatik euren euskara kamusten joan da eta ondorioz errazago moldatzen dira gazte-laniaz euskaraz baino eta lehenengoaren hautua egiten dute. Hori da, besteak beste, ARRUE programaren emaitzek erakusten dutena, baina baita hainbat eskualdetan antzematen den joera ere.

Xabier Erizek idatzitako ‘Euskal herritarren portaera linguistikoen motibo subjektiboen bilakaera (1991-2015), eta aurrera begirako bideak’ artikulua inguruko gogoeta eskatu digute, eta hurrengo lerroetan azalduko dugu artikulua irakurketak zein ondoriotara ekarri gaituen.

Izenburuak adierazten duenez, lanaren helburua da herritarren portaera linguistikoen motibo subjektiboen bilakaera aztertzea. Oro har, uste dugu, Erizek oinarrian erabiltzen dituen iturriak aintzat harturik, badirela datu soziolinguistikoak eta datu soziolinguistikoetan herritarrei eskatutako iritzi eta jarreraren datuak, baina motiboak zeintzuk diren, ordea, ez dakigu.

“Faktore subjektiboei buruz, ordea, gutxiago dakigu faktore objektiboei buruz baino, eta uste dugu ematen zaien baino garrantzi handiagoa eman beharko zaiela datozen urteotan” dio Erizek. Ados gaude. Baina, datu kuantitatiboei eman zaien adinako garrantzia behintzat eman beharko zaie 30 urteotan hizkuntzaren alderdi subjektiboen inguruan egin diren bestelako ikerketa-lanei. Metodologikoki, horrenbestez, ondorioztatu behar dugu honakoa: motibazioa barneko egitura izanik, oraino inkesta soziolinguistikoetan erabili diren galdetegiak ez dira nahikoak izan motiboetan arakatzeko; beraz, beste bide batzuk erabili beharko dira horien berri jakiteko.

Bestalde, motiboez haratago, orain arte egin den ikerketa soziolinguistikoan, hainbat kontzeptu erabili dira egindako lanetan, baina gaude terminologia “bateratu” horretan nahastu egiten direla, zenbaitetan, eta ikerketaren arabera betiere, kontzeptuarekiko errepresentazioak.

Sarri nahasten dira, esaterako, iritzia, motibazioa, jarrera... eta horrek aldrebestu egiten du diskurtsoa, eta ikerketa batean garrantzitsuagoa dena, datu horiek alderatzen atera daitezkeen ondorioak.

Gure ustez, portaera linguistikoen alde subjektiboak, iritziak, interesak, sinpatiak, emozioak, balioak, leialtasuna, nahiak, gogoa, arrazioak, motibazioak... faktore desberdinak dira, desberdinak orain arte gehien aztertu diren aldagaietatik (ezagutza eta erabilera). Bat gatz Erizerekin

hemendik aurrera gehiago aztertu beharko direla dioenean. Baina, arestian esan dugunez, orain arteko galdetegiaren orde bestelako tresnak erabili beharko dira, ezinbestean. Horren harira, eta ikerketa desberdinetako datuak alderagarriak izan daitezten, interesgarria litzateke denok tresna beretsuak erabiltzea. Bide horretatik, iruditzen zaigu Euskal Adierazle Sistema (EAS) izan litekeela tresna egoki bat.

Erizeren hitzetan, ez da komeni norbanakoa *versus* kolektiboa muturre-raino kontrajartzea. Normalean “ni”, “gu” eta “gizartea” harremanetan egoten dira, ez daude erabat bereizita. Neurri handi batean bat gatzoz baieztatzen horrekin, baina iruditzen zaigu badela zer zehazterik.

Argi dago norbanakoaren jarrera eta motiboek zeresan handia dutela portaera linguistikoei dagokienez, izan ere norberarena izango da hizkuntza bata ala bestea hautatzearen azken erabakia. Motibazioaz ari garelarik, barruko motibazioa (motibazio intrintsekoa) edo kanpoko motibazioa (motibazio estrintsekoa) aipatzen dira; eta, jakina, askotan bezala, bi kontzeptu estanko gisa agertzen dira. Alegia, barneko motibazioa badut, nik neuk erabakitzen omen dut; neuk erabakitzen dut, baina, testuinguruak baldintzatuta, kanpo-egoerak baldintzatuta, hau da, jaso den heziketak, hedabideen eraginak, legeek, hizkuntzaren prestigio sozialak, gizartean garatutako diskurtsoek... baldintzatuta. Eta, kanpoko motibazioa esaten dugunean ere, ezin daiteke bere horretan bakarrik ulertu. Kanpotik motibatuak izan gaitezke arrazoi askorengatik, besteak beste, nahi dugulako, behartuta gaudelako, lanpostu bat lortuko dugulako... baina azken finean, kanpoko motibazioa edozein dela ere, norberak egingo du azken hautua.

Horregatik, hain zuzen ere, ezin da pentsatu behetik-gorako prozesuekin soilik euskararen normalizazioa lortuko dugunik. Behetik-gorako prozesuek goitik beherako prozesuak behar dituzte noski. Behar-beharrezkoak da gutxieneko batzuk betetzea hizkuntzaren biziberritzea bermatuko bada.

Testuinguru horretan ulertzen dugu “ni”, “gu” eta “gizartea”ren arteko harremana. GU horretan bat egiteko “ni”ren eta “gizartea”ren arteko adostasun bat egon behar da, “zoru komun” bat nahi bada.

Beste era batera esanda, kontua ez da “ni” eta “gizartea”, baizik eta GU. Eta horrek dakarren inplikazioa da, nahitaez, barruak eta kanpoak nola edo hala bat egin behar dutela GU horretan. Motibazio kanpainak murriztaileak izango dira, agian. Baina kanpainak nondik edo nork, zein helbururekin, zein prozesuri jarraituta egiten diren ere oso garrantzitsua da. Erretzearen aurkako kanpainek (eta, horrekin batera, legeek)

**Barneko
motibazioa
badut, nik neuk
erabakitzen omen
dut; neuk
erabakitzen dut,
baina,
testuinguruak
baldintzatuta,
kanpo-egoerak
baldintzatuta,
hau da, jaso den
heziketak,
hedabideen
eraginak, legeek,
hizkuntzaren
prestigio
sozialak,
gizartean
garatutako
diskurtsoek...
baldintzatuta.**

**Norbanakoari
maila
pertsonalean
konpromiso edo
koste gutxi
eskatzen dioten
ekintza
puntualetan
geratzeko
arriskua dagoela,
eta gizartea
norbanakoa
“erasotua”
sentitu ez dadin,
diskurtso soil,
adeitsu eta
gozoetan
geratzeko
arriskua ere bai.**

begira zein ondorio izan duten. Irudikaezina da halakorik gertatzea hizkuntza kontuetan. Berriro diogu, kontua ez da “ni” edo “gizartea”, GU baizik. Eta horrek, jakina, “zoru komuna” eskatzen du.

Baina nola irits gintezke “zoru komun” horretara? Ezer baino lehen, aitortu behar dugu esparru honetan tentu handiz ibiltzekoa iruditzen zaigula, kontzeptu gisa eta gure testuinguruan, berdintasunaren diskurtsoa. Berdintasuna berdinen arteko harremana da, edo, hedapenez, parez pareko egoera batera iristea. Gure ustez, ordea, desoreka nabarmenean dauden bi hizkuntzen arteko harremanetik, nekez sortu daiteke berdintasun diskurtsoa zoru komunera iristeraino. Are gehiago, arriskua agerikoa da, orain arte bezala, azaleko jarrera positiboetan geratzea. Txepetxek esan zuen bezala (Erizeren esanetan), erabilerarekin batera, “izateko nahia” jarri behar da euskal hiztun komunitatearen trinkotzearen erdigunean. Beraz, era inplizituan esan nahi da edozein komunitate linguistikoren erdi-erdian, boterean, alegia, euskal hiztun osoak, euskaltzaleak...egon beharko luketela normalizazioa gauzatuko bada. Hortik abiatu beharko litzateke, inondik abiatzekotan ere, berdintasunerako bidea, edozein hizkuntza testuinguru normalizatutan bezala.

Zer adierazi nahi dugu, baina, azaleko jarrera positiboa diogunean? Norbanakoari maila pertsonalean konpromiso edo koste gutxi eskatzen dioten ekintza puntualetan geratzeko arriskua dagoela, eta gizartea norbanakoa “erasotua” sentitu ez dadin, diskurtso soil, adeitsu eta gozoetan geratzeko arriskua ere bai. Eta hala izatera, ez da behin ere berdintasunik izango, izan ere jarrerak bere horretan iraungo dute, baina ez da horrekin bermatuko portaeretara jauzirik egitea.

Erizeren testuak aukera eman digu aztertzeko norabide aldaketa eragin ditzaketan “ekimen sendoak”: *Euskarak duen Framing berria, EGOD...* eta *Hemendik aurrera zer?*

Framing terminoa abiatzen da komunikazio politikoaren eta komunikabideen eragin kognitiboaren teorietatik, hau da, hizkera politikoaren bidez egiten den gertaeren edo egoeraren interpretaziotik; diskurtso politiko, alegia. Eta, aditzera ematen denez, bi framing dira nagusi: aldarrikatzailea eta uzkurra. Tartean, ordea, ba da auzi bat, alegia, bien arteko arrakala eta ezin ulertua. Helburua oinarritzen da diskurtso berri bat eraikitzean uzkurak eta “epelak edo ezaldezkontrak” erakartzeko. Bada beste kontzeptu bat, berebiziko garrantzia duena: *Agenda setting*. Bestela adierazita, komunikabideek gaiari eskaintzen dioten garrantzia eta audientziak ematen dion garrantzia.

Izan dira aurretik ere jarreraren gaineko antzeko interpretazioak (Arratibel eta Irastortza, 2005); pertsuasioa da muina, finean. Alegia, diskurtso erakargarria eraiki eta, bereziki, helarazi behar da gizartearen alde uzkurrenara ere iritsi ahal izateko. Baina nola lortu, ordea, iritzi publikoa komunikabideen lehentasunezko gaietan ez badago, indarrrik edo botererik ez badugu, gehienak euskararekiko uzkurak edo epelak diren komunikabideak baditugu? Hau al da berdintasun-diskurtsorako abiapuntua? Eta, bestalde, uzkurak edo kontrakoak diren pertsona eta komunikabideak erakartzeko ahaleginean, ez al dago arrisku handi samarra *bumeran* efektua sortzeko?

Eta hemendik aurrera zer? Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzaren txostenak dioenez (Erize), gizartearen borondatea omen da gakoa, ez omen da faktore bakarra baina bai guztiaren enborra: elkarbizitza, bizikidetzaren harmoniatsua, berdintasuna, ekitatezko hizkuntza politika; eta euskara erdi gunean jarri behar da, baina, politikakeriarik gabe. Denon artean adostu beharko dugu zer ulertzen dugun horiei buruz aldarrikatzaileok, epelek zein uzkurrek. Baina bien bitartean, bestelako diskurtsoa eraikitzen ari da gizartearen (hedabide batzuetan esan beharko genuke?) nagusi dena. Ikus, bestela, berriki EL CORREO egunkarian, EAEn salduena, 2016ko apirilaren 21ean, bi orrialdeko berria. Honakoa da lerroburua:

«Soy de Barakaldo y me he tenido que ir de la UPV a Magisterio de Logroño»ⁱⁱ

Azken 20 urteetako datuak aztertzen baditugu, argi geratzen da euskararen aldeko jarreraren bide positiboa egin dela, izan ere 20 urtean aldeko+oso aldeko jarrera dutenen balio erlatiboa 9 puntu igo da. Hala ere, herritarren %55ek euskara sustatzearen aldeko jarrera badu ere, %45ek ez du aldeko jarrerarik. Baina jarreraren datuok ezagutza eta erabileraren datuekin batera aztertzea nahitaezkoa da, ongi interpretatu ahal izateko. Berrito geroz Txepetxeren hitzetara: motibazioa, ezagutza eta erabilera elkar elikatzen duten ontziak dira. Eta ezagutzak, eta, bereziki, erabilerak, ez dute jarrerak eta motibazioak erakutsitako garapenik izan azken urteotan.

Jarreraren sabai funtzioa aipatzen da Erizek egiten dituen prospekzioen arabera eta okerrik ez bada, zenbat urte beharko dira euskal herritar gehienak euskararen alde agertzeko? Kontra edo oso kontra dauden %45 nola erakarri beharrik sentiarazi gabe? Motibazio estrintsekorik gabe? Argi ikusten dugu alde bitariko eragina beharko dela: behetik gorakoa, eta goitik beherakoa.

Diskurtso erakargarria eraiki eta, bereziki, helarazi behar da gizartearen alde uzkurrenara ere iritsi ahal izateko. Baina nola lortu, ordea, iritzi publikoa komunikabideen lehentasunezko gaietan ez badago, indarrrik edo botererik ez badugu, gehienak euskararekiko uzkurak edo epelak diren komunikabideak baditugu?

**Jarrera
positiboak ez
duela bermatzen
euskara
sustatzeko
portaerarik kasu
guztietan, eta
beraz, jarrera
positiboa hazten
ari delako ezin
dugula espero
horrek
euskararen
ezagutza eta
erabileran
eraginik izatea.**

Ezagutzaren garapenean argi dago gurasoen hautu linguistikoak eragina duela, ez baitituzte alferrik matrikulatzen seme-alabak D ereduari. Erizeren esanetan (9. orrialdea), "... nahi eta balio linguistikoaren aldetik euskal hiztun komunitatearen erreferentzia hautatzen dute". Baina guraso horietako askok eskolaren gain utzi du erabat seme-alabak euskaldun bihurtzeko ardura, eta hor dago kosketako bat. Gurasoen hautu horrek ez du ahalegin berezirik eskatzen oro har, eta, aldi berean, ez dakar berariaz seme-alabengan euskararekiko jarrera positiboa sustatzea, euskararen garrantziaz edo euskarak sustatzen dituen balioekiko kontzientzia sustatzea. Seme-alabak D ereduari matrikulatzen badituzte ere, gaztelera jatorrean egiten dute etxean seme-alabekin, nahiz eta kasu askotan euskaraz jarduteko eragozpenik ez izan. Zer adierazi nahi dugu honekin? Jarrera positiboak ez duela bermatzen euskara sustatzeko portaerarik kasu guztietan, eta beraz, jarrera positiboa hazten ari delako ezin dugula espero horrek euskararen ezagutza eta erabileran eraginik izatea, datuek argi eta garbi erakusten duten moduan.

Euskararen Gaineko Oinarrizko Diskurtsoen Lanketa (EGOD) ikerketaren arabera, herritar gehienek partekatzen dituzten ideia linguistikoak kontuan hartzen baditugu, esango genuke eskubidea eta errespetua ez direla "berdintasun diskurtso" beretik abiatzen.. "Guztiz" eta "Nahikoa ados" erantzunetan adostasun gehien duten baieztapenak euskararekiko konpromiso maila baxua eskatzen dutenak dira: "bakoitzak du eskubidea nahi duen hizkuntzan aritzeko, besteen aukera ere errespetatuz", "euskaraz ez dakitenek ere euskararen normalizazioa babestu beharko lukete", "garrantzitsua litzateke Euskadiko biztanle gehienek euskara ikastea", "ahaleginak egin behar dira euskara eta gaztelania maila berean egon daitezen" ... Aldiz, puntuazio baxuena duten baieztapenak dira: "erdaldunek, euskaraz ulertu ez arren, onartu behar dute euskaldunek beraien artean euskaraz egitea", "zenbait lanpostutarako euskara jakitea exijitu beharko litzateke" "etorkizunean euskararen presentzia (erabilera) handitzea". Jarrera erabat edo nahikoa aldekoa da, niri "kosturik" eskatzen ez didan bitartean (Erizek berak ere erreferentzia egiten dio honi 6. orrialdean, Grinen hitzak ekartzean: jendeak hizkuntza bata ala bestea erabili nahiago du batetik lehentasun, balio eta beharren arabera eta bestetik aukera bakoitzaren kostu material eta ez-materialak kontuan izanik).

Badaude, ordea, herritar elebidunek eta erdaldunek desberdin baloratzen dituzten ideia linguistikoak: laburbilduz, elebidun gehienentzat euskara da identifikazio pertsonalerako hizkuntza, euskara da Euskal Herriko

hizkuntza propioa eta ezinbestekoa da euskara jakitea herri honetako kide oso sentitzeko. Erdaldunen kasuan, berriz, gaztelania da gehiengoaren identifikazio hizkuntza, euskara zein gaztelania dira Euskal Herriko hizkuntza propioak eta euskara jakitea ez da beharrezkoa herri honetako kide oso izateko.

Erizek egindako prospekzioaren arabera, 2.036an euskararen aldeko jarrerak %55etik %66ra igaroko dira, baina, txanponaren beste aldea ere badago, alegia, euskaldun gutxi irabaziko ditugula ematen du ezer aldatzen ez badugu.

EZTABAIDAGAIK

1. Jarrerak

Jarrerak oso aldekoak dira —gerora ere oso aldekoak izango omen dira—, baina jarrera horiek oso aldekoak izanda ere, erabileran atzera-pausoak ematen ari gara. Euskaldunak ziren hainbat eremu geografiko erdalduntzen ari dira, eta euskalduntze bidean ziren hainbat esparru (hezkuntza, aisialdia, hedabideak...) atzeraka ari dira. Jarrerak, oro har, jarraitzen du euskararen aldekoa izaten.

Egoera soziolinguistikoak, politikoak, ekonomikoak, demografikoak, familiak, lagunarteak, eskolak... bultzatuta edo horien indarrek eraginda egiten du hizkuntza bataren edo bestearen aldeko hautua norbanakoak. Zergatik erabakitzen dute EAeko guraso gehienek euren seme-alabak euskarazko ereduatan matrikulatzea? Zergatik hautatzen dute HUIHEZIKo gero eta ikasle gehiagok lasai ederrean gaztelania erabiltzea? Bada, kanpo baldintza egokiak dituztelako hori egiteko.

2. Motibazioa

Hiztunen portaera eta motibazio linguistikoetan goitik-behera eragitea ez omen da erraza (Ofelia García). Erraza ez, baina beharrezkoa bai. Hala ere, goitik beherako ekimenek, egiturarik jartzen ez bada behintzat, jarreretan eragitera irits daitezke, baina ez haratago; eta, ziurrenik, jarreran dagoeneko hurbil daudenetara. Baina, aldi berean, behetik gorakoa ere beharrezkoa da, are gehiago euskararen kasuan; izan ere, behetik gorakoek eragingo dute norbanakoaren hautuan, eta, beraz, portaeran. Horrenbestez, gure ustez, alde bitariko indarrak behar dira, aldi berean, eta ezinbestean.

**Egoera
soziolinguistikoak,
politikoak,
ekonomikoak,
demografikoak,
familiak,
lagunarteak,
eskolak...
bultzatuta edo
horien indarrek
eraginda egiten
du hizkuntza
bataren edo
bestearen aldeko
hautua
norbanakoak.**

**Goitik beherako
ekimenez,
egiturarik jartzen
ez bada
behintzat,
jarretan
eragitera iritsi
daitezke, baina ez
haratago; eta,
ziurrenik,
jarreran
dagoeneko hurbil
daudenetara.
Baina, aldi
berean, behetik
gorakoa ere
beharrezkoa da.**

Herritarrek euren motiboak dituztela hizkuntza bata edo bestea erabil-
tzeko, jakina. Horiek jakitea komeni dela, jakina. Baina, sustatzaileek
horiek kontuan hartu eta horien arabera plangintzak, planak, propo-
samenak, sentsibilizazio lanak, limurketa lanak...egin beharko dituztela
euskararekiko kontrako jarrera aldeko bihurtzeko? Bada, gure ustez,
ez. Ahalegin eskerga hori egin ondoren geratuko diren %40rekin zer
egingo dugu? Goitik beherako mugimenduak ekarriko ditu, erretzaileen
kasuan bezala, ekartzekotan, eta betiere goitik behera egiturazko
neurriak jartzen badira.

Komeni dela ohartzea motibazio estrintsekoek ez dutela laguntzen?
Kanpainen ez dutela asko funtzionatzen? Baina, estrintsekoak dira
baita lanpostuen hizkuntza eskakizunak: ganoraz eta zorrotz betearazten
badira (konplexurik gabe, ingelesa ez dakienak edo IKTeetan trebatu ez
denak nekez lortuko du lana hainbat esparrutan), onartu egingo da es-
kakizuna. Eta, bestela, sustatzaileek zer egin behar dute, bada, ate hori
irekitzeko? Bada, kanpotik eragin. Bai, jakin beharko dugu zeintzuk
diren motiboak, baina, horiek jakiteko tresna egokiak sortu eta baliatu
beharko dira, ezta? Horrez gain, besteen motibazioetan eragiteko, orain
arte kanpainez gain beste mota bateko proposamenak ere egin izan
dira: gogoeta edo pertsuasio saioak, TELPak, Aldahitz...besteak beste.
Eta bide horretatik ere lanean jarraitu beharko da.

3. Diskurtso berria/Berdintasuna

Bi diskurtso nagusi hautematen ditugu gizartean: batetik, bada, Pako
Aristiren hitzak ekarrita, kolonizatzaileen diskurtsoa, euskara arrisku
gisa ikusten dutenena, finean, euskararekiko jarrera uzkurra dutenena,
baina, aldi berean, botere ekonomikoan indartsu daudenena. Eta beste
diskurtso nagusi bat ere bada, instituzionala, erabilera datuei erreparatuz
gero, nahi adinako emaitzarik lortu ez duena

Bada gure gizartean hirugarren diskurtso bat, Erizek aipatzen duena,
eta gure ustez azken urteetan indarra galduz joan dena: diskurtso alda-
rrikatzailea. Aldarrikapena gertatzen da, batez ere, berdintasunik ez
dagoelako, desoreka dagoelako.

Hiru diskurtso horiek alde batera utzi eta beste berri bat eraiki behar
dela dio Erizek. Baina gaude proposatzen den diskurtso horren oinarriak
ahul samarrak direla. Eta uste dugu *Hizkuntza politikari dagokionez* atalean
egiten diren zenbait baieztapen gutxienez eztabaidagarriak direla.

Erizek dio komeni dela ulertzea hiztunek portaera linguistikoak dituztela, eta hautaketa egiteko motibo subjektiboak ere bai. Bada, azken bi mendeetan ez dute euskaldun gehienek halakorik izan: bai edo bai egin behar izan dute gaztelaniaz, egitura guztiak (indarrez) horren mesedetan jarriak zirelako. Irakurri, bestela, Joan Mari Torrealdairen *El libro negro del euskera* edo Pako Aristiren *Euskararen isobarak*. Are gehiago esango genuke, euskararen aldeko hautua egiten dela, gehienetan, euskal hiztunen komunitatearen gune sinbolikoak erdigunea hartzen duenean. Hori ez da jarrera positibo hutsetik edo goitik beherako ekimen hutsetik sortzen; edo dena delakoagatik motibazio intrinsekoa dago, edo, bestela, egiturak eramaten du hiztuna hautu horretara.

Ados gaude Erizerekin diskurtso berri bat eraikitzeke beharra dagoela aipatzen duenean. Eta ados gaude, orobat, berdintasunetik abiatuta behar duela izan. Baina gaur egun ez dugu horretarako baldintzarik antzematen. Nola iritsi gaitezke berdintasunera horrelako desoreka (hizkuntza hegemonikoaren eta gutxituaren artean) dagoenean?

Nola sortu euskararen gaineko berdintasun diskurtsoa, euskara bada “arazo” modura ikusten den hizkuntza? Zer gertatzen da gaztelerekin? Zeintzuk dira gaztelera erabiltzeko motibazioak? Euskararen gainean jartzen dugu fokoa behin eta berriz, eta beti da esateko jarrera positiboa dela, baina motibazioa ez dela nahikoa, ez dela erabiltzen. Ziurrenik ez da halako daturik izango ez Boutaumanen (Frantzia), ez Southamptomen (Britainia Handia), ezta Livornon (Italia) ere.

Hizkuntza-politikaren zilegitasunaz gogoeta egin behar dela ematen zaigu aditzera, eta aipatzen da euskararen sustapenerako egiten den politika arbuiatu egin dutela herritar askok (%45ek, agian, alegia, atxikimendurik erakusten ez dutenek?) Baina, nola konbentzitu horiek normalizazioak ez dakarrela diskriminazio berririk? (Txepetx,1999, 77 or.)

Euskararen (hizkuntza gutxituaren) aldeko hizkuntza politika beti arbuiatuko dute %45en multzo horretako askok. Hori beti gertatuko da, bai behintzat gurea bezalako herri txiki, herri gutxitu, herri kolonizatueta, berriro ere Aristi gogoan, hizkuntza arma gisa erabili baitu kolonizatzaileak. Ildo horretatik ezinezkoa da berdintasuna, errespetua; norbaitek, norbaitzuk amore eman beharko dute, ezinbestean. Eta, euskarak funtzio guztiak eskuratuko baditu, gaztelaniaren kaltetan izan beharko du, derrigorrez. Baina ez horregatik izango da diskriminatzailea euskara sustatzearen aldeko politika.

Esango genuke, euskararen aldeko hautua egiten dela, gehienetan, euskal hiztunen komunitatearen gune sinbolikoak erdigunea hartzen duenean. Hori ez da jarrera positibo hutsetik edo goitik beherako ekimen hutsetik sortzen; edo dena delakoagatik motibazio intrinsekoa dago, edo, bestela, egiturak eramaten du hiztuna hautu horretara.

**Eduki, denek
izango dituzte
motibo
subjektiboak
hizkuntza
bataren ala
bestearen aldeko
hautua egiteko,
baina, motibo
horiez gain, gure
ustez, badaude
beste faktore
batzuk, bereziki
egiturari eta
botereari
zuzenean lotuta,
jarreran ez ezik
portaeran eragin
handiagoa
dutenak.**

Diskurtso berri bat behar omen dugu (Sánchez Carrión, 1990, in Erice, 2012), “un discurso de igualdad, innovador, que abra un nuevo tiempo histórico en el que se garantice al plenitud funcional y la autorreproducción de cualesquiera comunidad Hitz politikak dira horiek, idealak akaso, baina, aldarrikatzaileak, epelak eta uzkurak gai izango al dira gutxienez diskurtso bakarra adosteko euskara gutxiagotu gabe?

Lan honen hasieran lau egoera erreal ekarri ditugu, gure ikuspuntuari argazki bat jartzearren. Gipuzkoako 2.000 biztanle inguruko herria, erabat euskalduna; Bizkaia erdialdeko 15.000 biztanle inguruko herri bateko mendialdeko auzo isolatu samar bat; Arabako hiriburuko familia bat, hirugarren belaunaldia Araban, Espainiako erkidego batetik etorriak; eta HUIHEZI... unibertso osoa euskalduna. Eta testuinguru horietako hiztun batzuen motibo subjektiboez galdetzen genuen. Eduki, denek izango dituzte motibo subjektiboak hizkuntza bataren ala bestearen aldeko hautua egiteko, baina, motibo horiez gain, gure ustez, badaude beste faktore batzuk, bereziki egiturari eta botereari zuzenean lotuta, jarreran ez ezik portaeran eragin handiagoa dutenak. ●

BIBLIOGRAFIA

- ARRATIBEL, N.; IRASTORTZA, J. (2005). “Jarrera, portaera, motibazioa, eta partehartzea enpresetako euskara planetan”. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 57.
- ARRUE proiektua (2012). Ebaluazio Diagnostikoa 2012: Ikasleen hizkuntza erabilera datuak. MH4ko eta DBH2ko ikasleak (EAE). Emaita nagusien txostena. *Ejko Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa saila; ISEI-IVEI; Soziolinguistika Klusterra*.
- ERICE, X. (2012). Hizkuntza ekologiak iraunkortasunera: indarguneak, ahulguneak eta proposamenak. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*. DOS-SIERRA.
- SÁNCHEZ CARRIÓN, J.M. “Txepetx”. (1999). *Márgenes de encuentro. Bilbao y el euskara*. Bilbo: Ayuntamiento de Bilbao.
- SÁNCHEZ CARRIÓN, J.M. “Txepetx”. 2011. “(Re)pensar el discurso”. In P. Martínez eta G. Sanmartín, *Unha outra guía para a intervención lingüística* (95-135. or.). A Coruña: Universidade da Coruña.
- ⁱ Euskal herritarren portaera linguistikoen motibo subjektiboen bilakaera (1991-2015)
- ⁱⁱ <http://www.elcorreo.com/bizkaia/201604/20/barakaldo-tenido-magisterio-logrono-20160420115929.html>